

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

שודר בערוץ "קול ברמה" בתכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עוזנו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו עובדיה יוסף בן גורג'יה זצוק"ל

הלכות ציצית

נושאי השיעור:

לבישת טלית קטן. טלית מצמר או מבד. ברכת שהחינו. חיוב הקטנים בציצית. בדיקת הציציות. אופן הבדיקה. כיסוי הראש בטלית. דברי זכרון על מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל.

לבישת טלית קטן

א. שאלה: האם יש חיוב ללבוש טלית קטן, והאם הטלית צריכה להיות מצמר או די בטלית מכותנה?
תשובת הרב: כתב מרן בשלחן ערוך (סי' כ"ד ס"א) שאף על פי שאין חיוב לאדם ללבוש בגד של ארבע כנפות כדי להתחייב במצות ציצית, **מכל מקום טוב ונכון שכל אדם יהיה זהיר וזריז ללבוש טלית קטן במשך היום כדי שיזכור את המצוות בכל עת ובכל שעה.**
ונבאר. בתורה כתוב: ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם (במדבר ט"ו ל"ח). ומשמע שאם יש לאדם בגד שיש לו ארבע כנפות אז הוא חייב לשים בו ציצית, אבל אם אין לו בגד כזה - אין עליו חיוב להטיל בו ציצית, אין חיוב מן התורה לייצר בגד ארבע כנפות כדי לשים בו ציצית. ולכן מרן כותב שאם אין האדם לובש טלית בת ארבע כנפות, וכמו כל הבגדים שלנו היום - חליפה, חולצה וכדומה שהם בלי ארבע כנפות, אינו חייב בציצית. אבל מרן כותב שטוב

ונכון להיות כל אדם להיות זהיר וזריז ללבוש טלית קטן כל היום.

הטעם לדבר, כדי שיזכור המצוה בכל רגע. כלומר, במצות ציצית התורה כותבת¹ שהטעם למצוה הוא "למען תזכרו ועשיתם אותם" - יש מצוה לזכור, וכותב מרן שמפני כן יש בכל ענף של ציצית חמשה קשרים שהם כנגד חמשה חומשי תורה. והתורה מצווה אותנו לשים אותם בארבעת הכנפות של הבגד, כדי שבכל צעד שיפנה האדם יזכור את המצוות. ידוע גם מה שהגמרא אמרה במסכת מנחות (דף מ"ג ע"ב): גדולה מצות ציצית שהיא שקולה כנגד כל המצוות בתורה, שנאמר והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'. (וכך כתב הרמב"ם בהלכות ציצית פ"ג מהלכות ציצית הי"א).

וכותב שם רש"י שציצית עולה בגימטריא שש מאות, נוסף על זה שמונה חוטים וחמשה קשרים שבציצית, סך הכל

¹ זה דבר נדיר שהתורה נותנת טעם למצוה, ומצות ציצית היא אחת מהפעמים שכתוב בה הטעם.

תרי"ג. דהיינו, על ידי כך שהיה לכם לציצית וראיתם אותו – תזכרו את כל מצוות ה' יתברך.

הטור (סי' ח') כתב שכשמתעטפים בטלית צריך לכוין שצונו המקום להתעטף כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם. והסביר הב"ח (סק"ז) שבציצית צריך לכוין יותר משאר המצוות, שבשאר מצות יוצא ידי חובתם אף על פי שלא יכוין בה דבר, רק שעושה המצות לשם ה' שציוה אותו לעשותם. אבל בציצית עיקר המצוה וקיומה תלוי בכונה שיכוין בשעת קיום המצוה, וכן במצות סוכה, שבהם התורה כתבה "למען", ולכן צריך שאדם יכוין למטרה ולסיבה של המצוה. (וכ"כ המשנה ברורה סי' ח' ס"ק י"ט).

במצות ציצית התורה מצווה אותנו שנלבש ציצית כדי לזכור את המצוות כולם ועל ידי כך נקיים אותם. מטעם זה כותב הרב בית חדש שלא די שאדם יכוין שהוא לובש ציצית לשם מצות ציצית, אלא צריך לכוין שהוא לובש ציצית כדי לזכור מצוות ה' ולקיים אותם. כך כותב גם הרב בן איש חי, והוא הכניס את זה בתוך נוסח "לשם יחוד".

רבי אברהם אבן עזרא כתב בפרשת ציצית (במדבר טו לט): והנה מצוה על כל מי שיש לו בגד בארבע כנפים שיתכסה בו ביום תמיד, ולא יסירנו מעליו, למען יזכרו. והמתפללים בטלית בשעת התפלה, יעשו זה בעבור שיקראו בקריאת שמע והיה לכם לציצית, ועשו להם ציצית. רק לפי דעתי יותר הוא חייב להתעטף בציצית בשאר השעות משעת התפלה, למען יזכור ולא ישגה ולא יעשה עבירה בכל שעה, כי בשעת התפלה לא יעשה עבירה.

מבואר כאן החשיבות בעיטוף הטלית כל היום. והיות וקשה להתעטף בטלית גדול כל היום, על כל פנים נעשה כמו שכותב מרן שנכון ללבוש כל היום טלית קטן.

טלית מצמר או מבד

לגבי טלית מצמר או מכותנה – מרן כותב (סי' ט ס"א): אין חייב בציצית מן התורה אלא בגד פשתים או של צמר רחלים, אבל בגד שאר מינים אין חייבים בציצית אלא מדרבנן.

ולעומתו הרמ"א כתב ששאר בגדים גם הם חייבים מן התורה.

כפי שהזכרנו דעת מרן היא שהחוב חל רק על בגד העשוי מצמר רחלים. ומדוע? הגמרא במסכת מנחות (דף ל"ט ע"ב) אומרת: תנא דבי רבי ישמעאל, הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם, פירט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים.

דהיינו, כיון שלגבי נגע צרעת התורה הדגישה בגד צמר או פשתים, מכאן נלמד לכל מקום שכתוב בתורה בגד שהכוונה לבגד העשוי מצמר או פשתים. ולכן גם לגבי ציצית שכתוב ועשו להם ציצית על כנפי "בגדיהם", אף על פי שלא מפורש באלו בגדים מדובר, אנחנו יודעים שכוונת התורה היא על צמר או פשתים בלבד ורק הם חייבים בציצית מדאורייתא, ואילו שאר המינים חייבים מדרבנן בלבד.

ולכן מרן כותב (שם ס"ו): ירא שמים יוצא את כולם ועושה טלית של צמר רחלים שהוא חייב בציצית מן התורה בלי פקפוק.

אם כן ראוי וכדאי שכל אדם ואדם ישתדל ללבוש טלית קטן מצמר, ועל ידי כך הוא מקיים מצות ציצית.

ועכשיו זו הזדמנות – עכשיו מתחיל החורף, ומי שלא היה רגיל ללבוש טלית קטן מצמר יכול להתחיל להתרגל עכשיו כשבחוף לא כל כך חם, ובקיץ הבא הוא כבר יתרגל ללבוש טלית קטן מצמר ולא תהיה לו בעיה עם זה.²

אמנם בהתחלה זה קצת קשה, אבל עם הזמן כבר לא מרגישים בשינוי. למה הדבר דומה? לאבא שלא שם לב

² זכורני לפני קרוב לארבעים שנה, שאז הענין של טלית מצמר לא היה כל כך נפוץ [אמנם היו שלבשו טלית מצמר אבל היותר נפוץ היה טלית מבד], ויום אחד הגיע יהודי יקר שהיום הוא הבעלים של ביתן המלך, ובאותו זמן הוא היה עדיין בחור אבל כבר היה סוחר ואיש עסקים בפני עצמו. הוא סגר את העסקים שלו לתקופה קצרה ורצה ללמוד כמה חודשים בישיבה. בישיבה אישרו לו והוא באמת נכנס ללמוד שם כמה חודשים.

ניגש אליו המשגיח של הישיבה הגאון הרב מיכאל סגרון שליט"א ואמר לו שהוא רוצה שגם הבחורים הצעירים ביותר יתרגלו ללבוש טלית קטן מצמר גם בשעות החום שבבני ברק, וביקש ממנו שכל חזור שמקבל על עצמו ללבוש טלית קטן מצמר יקבל ממנו שתי טליתות של צמר בחינם. הוא הסכים, עשו מודעה וכמעט כל הבחורים בישיבה נרשמו. ובגלל שמאז כולם כבר היו רגילים ללבוש טלית מצמר, זה נהיה דבר טבעי שכל מי שנכנס לישיבה מאז ועד היום לובש טלית מצמר. והכל בזכות מר חי חורי שה' יתן לו בריאות איתנה חיים טובים והצלחה. הוא עשה דבר כזה לפני ארבעים שנה, ובזכותו התגלגלו הדברים הלאה עוד ועוד.

כיצד הבן שלו גודל, כי כל יום הוא גודל מעט ולא רואים את קצב הגדילה. אבל מי שמגיע מרחוק לאחר הרבה זמן הוא מתפעל כמה אותו ילד גדל.

אותו הדבר כאן, אם אדם יתרגל עוד מעכשיו כשהחום נסבל ללבוש טלית קטן מצמר, גם כשיגיע החום הכבד לא יהיה לו קשה כי הוא מתקדם אט אט ואינו מרגיש בזה.

ברכת שהחינו

אגב, אדם שקונה טלית קטן מכותנה, היות ואין זה בגד יקר אינו מברך עליה ברכת שהחינו ואפילו אם הוא עצמו שמח בזה.

ומדוע? כתב מרן בשלחן ערוך (סי' רכ"ג ס"ו) שעל דבר שאינו חשוב על כך, כגון חלוק או נעליים אין מברכים שהחינו. ורק אם הוא עני ושמח בהם יברך. והרמ"א כתב שאפילו עני לא יברך על בגדים שאינם חשובים.

אבל אם אדם טלית קטן מצמר שזה בגד יקר והוא שמח בזה, ואפילו שהיא טלית קטן – בכל זאת מברך שהחינו.

וכך כתבו בבן איש חי (ש"א פ' בראשית ס"ז) ובכף החיים (סי' כ"ב אות ה) שעל טלית קטן שעשויה מדבר פשוט שלא שמחים בו, לא מברכים שהחינו, אבל אם הטלית קטן עשויה מדבר חשוב שהוא שמח בו, מברכים שהחינו. ולכן כתב מורנו ורבנו הגאון הרב משה הלוי זצ"ל בספרו ברכת ה' (ח"ד פ"ב סנ"ב הערה רל"ב) שאדם שקונה טלית קטן מצמר מברך שהחינו, ואם קונה טלית קטן מכותנה אינו מברך שהחינו.

ועל טלית גדול מברכים שהחינו, וכמו שכתב מרן בשלחן ערוך (סי' כ"ב ס"א).

חיוב הקטנים בציצית

ב. שאלה: מאיזה גיל צריך לחנך את הקטנים בטלית?

תשובת הרב: ידועים דברי הגמרא במסכת סוכה (דף מ"ב ע"א) שקטן היודע להתעטף בציצית אביו לוקח לו טלית³, וכך מרן פוסק להלכה (סי' י"ז ס"ג).

ומאיזה גיל נחשב הגיע לחינוך? כותב רבי חיים פלאג'י (בשו"ת לב חיים ח"א סי' ק"א) **שקטן כבן שש או שבע נחשב הגיע לחינוך לענין שצריכים לחנכו בציצית.**

אך עם זאת צריכים להזכיר את דברי האליה רבה (סי' י"ז סוף סק"ג) שכותב בשם ספרי המוסר (קיצור של"ה חולין סוף עניני ציצית) שנכון להלביש טלית קטן לתינוק כשיודע לדבר, ולכל הפחות אחרי גיל שלש שנים ועל ידי זה יזכה לנשמה גבוהה. וסימניך כמו שכתוב בפסוק כי האדם עץ השדה (דברים כ' י"ט), והרי לגבי נטיעה של עץ כתוב "שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש קדשים לה' " (ויקרא י"ט כ"ג-כ"ד). ולפי זה בשנה הרביעית נמצא שהילד מתגדל ומתקדש. וכן להרגיל באותיות התורה, שמכל זה יזכה בקטנותו לנשמה רמה.

ולכן כבר מגיל שלש שנים, אף על פי שהילד לא הגיע לדרגה של יודע להתעטף, מכל מקום כבר ראוי להלביש לו ציצית. יש היום מושג של "ציצית של חלאקה", ואנשים חושבים שזו המצאה של היום, אבל זה לא נכון, אלא הדברים מוזכרים כבר באליה רבה שהיה חכם קדמון שכותב בשם ספרי המוסר שכן ראוי לנהוג.

עם זאת הוסיף מרן הגר"ע יוסף ע"ה (בשו"ת יחווה דעת ח"ד סי' ב') שלא רק בטלית קטן ראוי להלביש את הקטנים (לכל הפחות מגיל שש ומעלה), **אלא גם בטלית גדול ראוי**

³ ואין הבדל בין טלית קטן לגדול. בזמן רבותינו לא היה טלית קטן או גדול, אלא הבגדים שלהם היו עשויים מארבע כנפות וכך למעשה התחייבו במצוה והיו שמים ציצית בבגדיהם.

ענין "טלית קטן" ו"טלית גדול" התחדש בימי רבותינו הראשונים, שאז שינו העולם את צורת הבגדים ועברו ללבוש בגדים שאן בהם ארבע כנפות, ולכן הוצרכו לשנות את הבגד ולעשות בגד מיוחד לטלית של מצוה. (עי' בבית יוסף סימן ח').

להלביש אותם, להרגיל אותם להיות בתפילה עם טלית גדול.

יש לזה כמה נימוקים. ואחד מהם הוא שלא בטוח בכלל שהטלית קטן עומדת בכל התנאים שצריך בשביל חיוב ציצית. ולכן רצוי להרגיל אותם מגיל שש או שבע גם בטלית גדול.⁴

לסיכום: מגיל שלוש רצוי לשים לילד טלית קטן.

ומגיל שש-שבע שהקטן יודע להתעטף בטלית, מבואר בגמרא ובשלחן ערוך שאביו צריך לקנות לו טלית. וראוי להקפיד מגיל שש-שבע גם שיתעטף גם בטלית גדול בשעת התפילה.

בדיקת הציציות

ג. שאלה: האם צריך לבדוק את הציציות לפני התפילה, ומה בעצם צריך לבדוק?

תשובת הרב: כתב הרא"ש (בסוף הלכות ציצית, דיני עשיית ציצית): החרד לדבר ה' יבדוק את הציציות קודם שיברך על הטלית כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. וכך פסק מרן בשולחן ערוך (סי' ח' ס"ט): קודם שיברך על הטלית יעיין בחוטי הציציות אם כשרים הם כדי שלא יברך ברכה לבטלה.

ממשמעות לשון מרן אפשר להבין שיש בזה חיוב, כי כתב "כדי שלא יברך ברכות לבטלה". אבל מי שמעיין בבית יוסף יראה שמרן הביא את דברי הרא"ש בתשובה (כלל ב' סימן ט') שכתב שהעולם לא נהגו לבדוק את הציציות בכל שעה שמתעטפים בטלית, משום שיש להעמיד את הציצית בחזקת כשרות עד שיודע לנו שנפסלו הציציות. כלומר, כיון שידוע לנו שהציצית הזו היתה כשרה, אם כן מדוע שנחשוב לומר שהציציות שלה נפסלו.

והוא מוסיף שם עוד שהציציות לא נפסלות כל כך בקלות, שהרי גם אם נחתך חוט אחד או שנים מהציציות הללו –

⁴ בתלמוד תורה שלנו "איש מצליח" בבני ברק, ששם משתדלים לעשות כל דבר בדרך המובחרת בהלכה, מקפידים על חינוך התלמידים בכל דבר קטן כגדול, גם בדבר הזה מעודדים ומשדלים את הילדים כבר מכיתה ב' ומעלה להתעטף בטלית גדול בשעת התפילה, וכמו שמרן הגר"ע יוסף כתב שכך ראוי לנהוג.

עדיין היא כשרה, ולכן הוא אומר שהטלית הזו כשרה גם לענין ברכה ואין בזה חשש.

אמנם המגן אברהם (ס"ק י"א) כתב שיש חיוב מן הדין לבדוק הציציות קודם שיברך, ואין לסמוך על חזקת הכשרות מפני שהוא יכול לברר אם זה כשר או לא, וכל דבר שאפשר לבדוק לא סומכים על החזקה.

אבל הט"ז (סק"ח) כתב שמן הדין היה אפשר להעמיד את הטלית בחזקת כשרות, ורק משום חומר איסור לא תשא החמירו לבדוק.

כידוע, אנחנו מאד מחמירים בענין של ברכה לבטלה. אם יש לנו ספק ספיקא בשאר המצוות, אנחנו הולכים אחריו גם להקל, ואילו בברכות אנחנו לא סומכים על הספק ספיקא כדי לברך. בעלמא, אם רוב הפוסקים פוסקים להתיר אנחנו פוסקים כמותם, ואילו בברכות, אפילו שני פוסקים אומרים שלא לברך ומאה פוסקים לברך, אומרים ספק ברכות להקל ולא מברכים, וכל זה מפני חומר איסור "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא".

והפוסקים הסבירו שזה מטעם חזקה, וכמו שמצינו כעין זה במסכת קדושין (דף ע"ט ע"א) שאם יש לאדם חבית של יין, והוא בדק וראה שהיין הזה הוא טוב ואינו חומץ, יכול לעשות מעשר מהחבית הזו עבור חביות אחרות של יין. וגם לאחר שעברו כמה שבועות, עדיין יכול להפריש מעשר על החבית הזאת בחזקה שהיין כשר.

ולכאורה למה לא חוששים שהיין בחבית נהפך לחומץ בזמן הזה שחלף בינתיים? משום שסומכים על חזקה, שכיון שראינו שהיין ראוי ואינו חומץ, מעמידים היין על חזקתו שלא נהפך לחומץ.

וכל זמן שלא ידוע לנו שהדברים השתנו, הוא יכול להמשיך ולעשות אותה כתרומה ומעשר על מקום אחר, וכמובן גם לברך על סמך החזקה הזו.

ולכן גם לגבי הציציות, אחר שראינו פעם אחת שהציציות כשרות, מסתמא המשיכו להיות שלמים וכשרים ומעמידים הציציות על חזקתם.

וכך העלה גם מרן הגר"ע יוסף בשו"ת יחוה דעת (ח"ו סימן א'. והביא את הנימוקים הללו), **שמעיקר הדין אין חיוב לבדוק את הציציות**. הוא מעיד שגם היום רבים וכן שלמים אינם נוהגים לבדוק את הציציות, והדבר הזה אינו חיוב, **אלא שרצוי לעשות כן ואדם שיכול כדאי שיבדוק**. אבל אם הזמן דחוק להתפלל, וכדומה – אין צורך לבדוק. ואם הניח הטלית במקום שמור, בשקית הטלית והתפלג, אין צריך לבדוק כלל.

אופן הבדיקה

ומה באמת צריך לבדוק בציצית? כתב מרן בשלחן ערוך (שם): קודם שיברך יעיין בחוטי הציצית אם הם כשרים. כלומר, כידוע שבכל ענף צריכים להיות שמונה חוטים, ואם חוט אחד בלבד נקרע, הציצית אינה נפסלת בזה. ואם נקרעו שנים, הדבר תלוי במוצא שלהם.

הרי שמונת החוטים הללו הם למעשה ארבעה חוטים ארוכים שהכניסו אותם בחור שבכנף הטלית וכך למעשה הם נכפלים לשתי חוטים כל אחד, ומתחילים לקשור אותם.

אם בשעה שקשרו את הציצית הקפידו לאורך כל הקשירה שאותם ארבעה חוטים שבצד אחד יישארו באותו צד, והחוטים שבצד השני יישארו בצד שלהם, אם נקרעו שנים או אפילו ארבעה חוטים וכולם מצד אחד, הטלית הזו עדיין כשרה. מפני שאמנם הם נקרעו מצד אחד, אבל החלק שלהם מהצד השני קיים, ולמעשה הם לא קרועים לגמרי⁵.

אבל אם לא ידוע לנו שאכן הקפידו שארבעת החוטים יהיו בצד אחד וארבעת החוטים השניים יהיו בצד השני, יתכן שבמהלך הקשירה, לאחר שכרך את הכריכות התחלפו החוטים וחלק מהחוטים שהיו בצד אחד עברו לצד השני, וכתב מרן (סי' י"ב ס"א) **שבאופן כזה אפילו אם שני**

⁵ זה עיקר הדין. [ומרן הוסיף בשלחן ערוך, שדעת רבנו תם שאין מכשירים אלא בנשתירו ב' חוטין שלימים (דהיינו ארבעה ראשים). אבל אם נפסקו ג' חוטין, אף על פי שנשתייר בהם כדי עניבה, פסולים. ומפני כך כשנחתכו שלשה ראשים, אם לא דקדק בעת עשיית הציצית שיהיו ניכרים הד' ראשים שמצד אחד של הקשר, חיישינן שמא כל ראש הוא מחוט אחר, ונמצא שאין כאן אלא חוט אחד שלם, הילכך מספק פסול. אבל אם לא נחתכו אלא שני ראשים, מכשירין בכדי עניבה. וסיים מרן שבמקום שאפשר, טוב לחוש לסכרת רבנו תם. והרמ"א כתב שנוהגין כר"ת].

חוטים בלבד נקרעו – פסול. מפני שייתכן שלמעשה שני החוטים הללו הם חוט אחד שעבר מצד אחד לשני, ונמצא שבכנף יש שלשה חוטים בלבד ולכן זה פסול.

לא בכל אופן שנחתך באופנים הנ"ל הציצית פסולה, **אלא דוקא אם יש בזה פחות מכדי עניבה, אבל אם נשאר מעט באורך של חוטי הציצית – כשר**.

עוד דבר שצריך לבדוק – כתב המשנה ברורה (סק"ד) **שצריך לבדוק גם את החוטים שבכנף, ושם אם נקרע חוט אחד הציצית פסולה**. אלו הבדיקות האמורות, והן מאד פשוטות וקלות לביצוע.

כיסוי הראש בטלית

ד. שאלה: האם צריך לכסות את הראש בטלית?

תשובת הרב: כתב מרן בשלחן ערוך (סי' ח' ס"ב): סדר עטיפת הטלית כדרך שבני אדם מתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם – פעמים בכיסוי הראש פעמים בגילוי הראש, **ונכון שיכסה ראשו בטלית**.

מה המקור לדברים? הטור (סי' ח') כתב: סדר עטיפת הטלית, פירשו הגאונים שצריכה להיות כעטיפת הישמעאלים שהיא עטיפה גמורה. כי הגמרא (מו"ק דף כ"ד ע"א) אומרת שכל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים – אינה עטיפה. כלומר, צריך לקחת את הטלית ולכסות את הראש מצד לצד, להעביר אותה מתחת לפה כך שתהיה מכסה את הגרון. ואם אין עושה כן – אינו קרוי עטיפה.

אבל כתב על כך בעל העיטור (שער ב' ח"ג) שאין צורך בכך, אלא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש פעמים בגילוי הראש.

ולכאורה איך הוא כותב כך והלא בגמרא מבואר שכל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה? אלא דעת בעל העיטור שהגמרא שם מדברת רק על האבלים, שהיו נוהגים האבלים לעשות עיטוף⁶, דהיינו שלוקחים איזה בגד ומכסים את עצמם. מפני שהאבל אסור לו לדבר והוא צריך לשתוק, ולכן הם מכסים את הפה שלהם לומר שהם אסורים בדיבור

⁶ והתימנים נוהגים בזה עד היום.

ולהורות על כובד ראש שהם מקבלים את הדין של הקב"ה באימה וביראה.

אבל לגבי ציצית, אמנם אנחנו מברכים להתעטף בציצית, אבל בתורה לא כתוב להתעטף, אלא כתוב "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות **כסותך אשר תכסה בה**" (דברים כ"ב י"ב). לא כתוב אשר תתעטף בה, כתוב לשון כיסוי. אמנם רבותינו תיקנו בלשון הברכה להתעטף בציצית, אבל זה מחמת שכך היתה דרכם להתעטף בבגדיהם וכמו שמבואר בגמרא בהרבה מקומות, ולעולם גם בגד שאדם לא מתעטף בו הוא בסדר גמור וחייב מן התורה. ולכן פוסק מרן שבאמת לא חייב לכסות את הראש.

הטעמים לכיסוי הראש

אבל יש כאן מילה מיוחדת שכותב בעל העיטור (והביאור הטור): "ומכסה ראשו שלא יהא בגילוי הראש".

ומרן שאל: וכי עד עכשיו האדם הזה היה בגילוי הראש? וביאר מרן בבית יוסף: אין הכוונה שלא יהא בגילוי הראש ממש, שהרי ודאי שמהרגע שקם מהשינה ראשו היה מכוסה, שאם לא כן כיצד הלך, כיצד בירך ברכות, איך הוא בכלל בא להתפלל?! אלא כוונת בעל העיטור היא **שיכסה ראשו בטלית מלבד כיסוי הראש שיש לו כבר**.

ומה הענין בזה? מרן מביא לכך שני טעמים. הטעם הראשון הוא שאף על פי שאדם מקיים מצות ציצית גם כאשר מניח את הטלית על כתפיו, מכל מקום המצוה בשלימותה היא רק כאשר אדם שם את הטלית על הראש, ולכן ראוי לאדם לנהוג כך.

טעם נוסף כותב מרן שמפני שכאשר אדם שם טלית על הראש, הרי שהדבר מביא לידי כובד ראש ולידי יראת שמים. והוא מביא לכך שני מקורות. המקור הראשון הוא מהגמרא בקידושין (דף כ"ט ע"ב), ששם מסופר שרב חסדא היה משבח בפני רב הונא חבירו את רב המנונא שהיה תלמיד חכם צעיר, ואמר עליו רב חסדא שהוא אדם גדול. אמר לו רב הונא: כשיבוא לידך הביאהו לידי.

כשהגיע, אמר לו רב הונא מדוע אין לו סודר על הראש, והשיב לו רב המנונא שזה מפני שעדיין לא התחתן. שמע

זאת רב הונא והחזיר פניו ממנו. אמר לו: ראה, שלא תראה את פניי עד שתתחתן. ומסבירה הגמרא שאמר לו כך מפני שהולך לשיטתו שכל אדם שהתחתן לאחר גיל עשרים כל ימיו בהרהורי עבירה בר מינו, עד כדי כך! ולכן אמר לו כיצד עבר גיל עשרים ועוד לא התחתן.

ומרן שואל: וכי יעלה על דעתך שכל הבחורים היו הולכים בגילוי הראש גמור? ודאי שלא! אלא גם לצעירים היה כיפה על הראש, והנשואים הוסיפו עוד סודר. כי היו רוצים שיהיה להם כובד ראש, שאדם יזכור שהוא כבר לא בחורצ'יק, הוא כבר לא צעיר מתנדנד, ולכן היו שמים על עצמם סודר. ואותו הדבר כאן, **כשאדם שם את הטלית על ראשו היא גורמת לו להיות יותר בכובד ראש**.

וכמו שמצינו בגמרא במסכת שבת (דף קנ"ו ע"ב) שאמרו החוזים בכוכבים לאמו של רב נחמן בר יצחק: תראי שהבן שלך עוד יהיה גנב. והאמא אמרה לו תמיד שיכסה את ראשו כדי שתהיה לו יראת שמים. יום אחד, כשהיה עדיין ילד, היה יושב תחת דקל אחד ולומד. כנראה היה בערך בגיל שש-שבע-שמונה, והיה גורס משניות. הרים את ראשו למעלה וראה אשכול של תמרים בראש אילן הדקל. הוא ראה זאת ואמר לעצמו שהוא מאד רוצה לאכול אותם, הרי זה היה הממתק החביב שלהם⁷. אמנם היה ילד, אבל הוא מיד טיפס אל ראש הדקל ורצה לקחת מהתמרים. אבל כיצד הוא יחתוך אשכול של תמרים? אז הוא קצץ אותו בשיניו והוריד אותו למטה. פתאום הוא הרגיש בעצמו ואמר: רגע, מה עובר עלי, מה קורה לי, כיצד אני להוט לקחת דבר שאינו שלי?! ואז שם לב שכאשר הרים את ראשו למעלה כיסוי הראש שלו נפל לו מהראש. ואז הבין מה אמו אמרה לו שיכסה ראשו כדי שתהיה לו יראת שמים. מיד כיסה ראשו ונרגע. רואים מכאן שכיסוי הראש גורם ליראת שמים.

אלו שני הטעמים שמחמת כן מרן כתב שנכון שיכסה ראשו בטלית.

⁷ פעם התמרים היו הממתקים של הילדים, והיום בדיוק הפוך – צריכים להביא ממתקים לילדים כדי שיאכלו תמרים.

מעשה שכתב סבי מרן הגאון רבי מצליח מאזוז בשו"ת איש מצליח (ח"א סי' כ"ג), שאדם אחד ירד לפני התיבה להיות שליח ציבור בתפילת מנחה כאשר יש לו רק כיפה על הראש בלי כובע. הרב אמר לו שילבש כובע, אבל הוא בכל זאת לא חבש כובע.

לאחר התפילה הרב קרא לו, והזכיר לו את הגמרא במסכת מכות (דף כ"ב ע"ב) שאומרת: "כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה" – כלומר כמה טיפשים האנשים שעומדים לפני ספר תורה ואינם עומדים מפני תלמיד חכם. ומדוע הם טיפשים? מפני שבתורה כתוב ארבעים יכנו, ובאו חכמים ואמרו שכוונת התורה היא על שלושים ותשע, ורואים מכאן שמעלת חכמים גדולה מהכתוב בספר התורה, שהרי יכולים לומר אחרת ממה שכתוב לכאורה במפורש, וכיצד יתכן שאותם אנשים עומדים מפני ספר תורה ולא עומדים מפני תלמיד חכם?!

הראשונים הקשו שמכאן משמע שכבוד תלמיד חכם עדיף, ואילו מהגמרא במסכת קידושין (דף ל"ג ע"ב) משמע להיפך. כי הגמרא שם שואלת מנין לנו שצריך לעמוד מפני ספר תורה? ולמדה הגמרא מזה שכתוב בתורה "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן", שצריך לעמוד מפני תלמיד חכם. והדברים קל וחומר, אם מפני לומדי התורה צריך לעמוד, מפני ספר התורה בעצמו כל שכן. ומשמע מהגמרא שם שכבוד ספר התורה חשוב יותר מאשר תלמידי חכמים, וזה סותר לכאורה את הגמרא במכות שכבוד החכמים עדיף.

אמנם עמדו בזה המפרשים (עי' ר"ן בהלכות בקידושין שם, ומהרש"א בחידושי אגדות מכות שם), אבל סבא תירץ תירוץ נאה: הרי לשון עמידה יש בו שני פירושים, האחת כפשוטו שהוא עמידה על הרגלים, וכמו שכתוב בספר זכריה ("י"ד ד') "ועמדו רגליו ביום ההוא". ויש עוד פירוש שהוא מלשון שתיקה, וכמו שכתוב בספר איוב (ל"ב ט"ז) "כי עמדו לא ענו עוד".

לפי זה פירש סבא, שודאי כבוד ספר התורה עדיף, ולכן עומדים ברגלים בפני ספר תורה.

אלא שכוונת הגמרא שאמרה במסכת מכות "הני טיפשאי דקיימי מקמי ספרא דאורייתא", לומר שאותם האנשים הטיפשים שכאשר מראים להם דבר הכתוב בספר הם עומדים, כלומר שהם שותקים. ולמרות שכל אדם יודע שלפעמים יש דברים שכתובים בספר במקום אחד, אבל הפירוש שלהם נמצא במקום אחר. יש הלכה שכתובה כאן אבל יש בה יוצאים מן הכלל, ואף על פי כן בזה הם שותקים. אבל כאשר תלמיד חכם אומר להם משהו הם מתחילים להתווכח. ועליהם הגמרא אומרת שהם טיפשים, כי אם היה כתוב בספר הם שותקים ולמרות שדברי תורה עניינם במקום אחד ועשירים במקום אחר, ואילו כאשר תלמיד חכם שכל התורה כולה פרוסה לפניו, לא על אחת כמה וכמה שעליך לשתוק?!

וסבא הסביר גם את המשך הגמרא על פי זה, שהגמרא הביאה ראיה לדבר, שהרי כתוב ארבעים יכנו, ואמרו חכמים שאין הכוונה ארבעים אלא שלושים ותשע, ומכאן אתה למד שכאשר תלמיד חכם אומר לך הלכה אתה צריך לשמוע לדבריו. כך אמר לו האיש מצליח.

לאחר מכן פתח לו סבא את הבית יוסף (סי' ח') שהזכרנו מקודם, ששם מרן כותב שהטעם שצריך לכסות ראשו בטלית הוא משני טעמים, והראשון הוא מפני שזו מצות עטיפת הטלית בשלימות, והטעם השני הוא מפני שצריך להיות לאדם מורא וכבוד ראש. ולפיכך ודאי שראוי לו לאדם בשעת התפילה שיהיה לו כובד ראש, וכאשר נמצא עם כיפה בלבד אין זה מספיק כובד ראש. ולכן ראוי לאדם לכסות ראשו בטלית שזה כיסוי גדול, ועל ידי זה יש לו כובד ראש.

לפי זה אמר לו הרב, שאמנם הטעם הראשון לא שייך במנחה כי לא לובשים בה טלית, אבל מצד הטעם השני שיהיה לו כיסוי ראש ועל ידי זה יהיה לו מספיק כובד ראש, לפיכך גם במנחה ראוי שיחבוש כובע.

דברי זכרון על מרן הגר"ע יוסף

ה. נאמר כמה מילים על מרן הגאון רבנו עובדיה יוסף ע"ה, שבשבוע האחרון חל תאריך פטירתו. ובאמת יש הרבה מה לדבר, אבל אין לנו את הזמן בשביל הכל, ולכן נאמר כמה מילים שנוכל. ואקדים תחילה משהו מהזווית האישית שלי. אחרי שנקבעה החתונה שלי, היה עיכוב הרבה זמן עד שנערכה השמחה, כי גיסי (אח של רעייתי) היה בכלא בתוניסיה. שם זה לא כמו כלא ישראלי, אלא אכזריים מאד, וכל ספק שיש להם בממון הם תופסים את החשוד ומענים

אותו בעינויים נוראיים, ממש איום ונורא⁸. וכך התעכבה החתונה זמן רב.

בשנת תשנ"א מרן הגר"ע יוסף הגיע לגיל שבעים, ובמוצאי כיפור אבא שאל אותנו מי רוצה ללכת להביא למרן ספר עם ברכה של מרן ראש הישיבה שליט"א. אני ואחי שמחנו על ההזדמנות והלכנו. הגענו לבית של מרן ברחביה, דפקנו בדלת, ואין קול ואין עונה ואין קשב. המתנו הרבה זמן עד שיגיע מישוהו לבית. בשעה אחת הגיע הנהג של הרב והביא את הרבנית מרגלית עליה השלום, את בנו הרב יצחק יוסף, ואת הנכדים שהביאו מהשוק כמה דברים לבית של הרב. חיכינו עד שנכנסו, דפקנו בדלת והרב יצחק פתח. אמרנו לו שבאנו כדי להביא לרב ספר עם הקדשה של מרן ראש הישיבה, והוא אמר לנו שנביא לו והוא יעביר לרב. אמרנו לו שאנחנו מחכים כבר הרבה זמן, ואנחנו רוצים להביא את זה לרב בעצמו. אמר לנו שהוא ישאל את הרב כי הוא עכשיו באמצע הלימוד. הרב שמע שזה מראש הישיבה ואמר ודאי להכניס אותנו. נכנסנו, מרן זצ"ל קיבל אותנו בהתרגשות רבה, לקח את הספר וקרא את ההקדשה בעינוי, וכשסיים אמר "אמן". ניגשתי אליו ושאלתי אותו אם הוא יוכל לברך אותי, הוא לא שאל אותי במה אני רוצה להתברך, אלא בירך אותי ובסוף אמר שתזכה לחופתך 'בקרוב'. לאחר מכן אחי ניגש אליו, ואז היינו נראים כמו תאומים⁹, למרות ההפרש שיש, הרב בירך גם אותו (והוא לא אמר לו מילה על שיזכה לחופתו בקרוב). המעשה הזה היה ביום ראשון, וכבר ביום רביעי בבוקר גיסי השתחרר מבית הסוהר (באופן שאינו צפוי כל כך) ומאז הכל רץ ברוך ה'. שנבין מה זה "רק" פליטת פה של מרן הגר"ע, וזה אפילו בלי לשאול מה האדם צריך. מה היה כוחה של ברכה שלו ואפילו בלי לדעת מה האדם צריך. מרן היה אז מגיע לישיבה, ולא רק היום בבניינים הגדולים, אלא עוד כשהישיבה היתה ברחוב הרב שר, ואפילו חמישים תלמידים לא היו שם, בכל זאת היה חשוב למרן להגיע כמעט כל שבוע לישיבה ולמסור שיעור. זה היה ממש דבר פלא, כיצד מרן הגיע בשביל מעט תלמידים.

היתה פעם אחת שמרן ראש הישיבה שלח לו מכתב שהוא למד עם התלמידים כל מה שכתב בענין היתר המכירה, אבל יש להם עשר קושיות על הדברים שלו, וביקש ממנו שיבוא למסור שיעור על הנושא הזה, ולא על כל הנושא של ההיתר אלא רק ליישב את הקושיות הללו. מרן ע"ה הגיע לישיבה ועמד במשך ארבע שעות והספיק בזמן הזה לתרץ שש קושיות. הוא לא תירץ את כולם כי כבר עברו ארבע שעות,

⁸ שם זה לא חמשה כוכבים כמו שיש כאן, שם רואים את הכוכבים ביום רח"ל. ויהי רצון שלא תקום פעמיים צרה.
⁹ היום כבר לא, אני יש לי כבר זקן לבן...

אבל את רוב השאלות הוא תירץ. מרן ראש הישיבה שליט"א התבטא עליו אז התבטאות נדירה, ואמר עליו שעד היום ידעתי שהוא גאון, אבל היום אני יודע שהוא גאון הגאונים. זה היה אז בענין של היתר המכירה, ומרן ראש הישיבה כל כך התפעל מהדברים שלו.

לפני שנים רבות (בשנת תשנ"ג) ערכתי מטעם הישיבה קובץ "דמות הכסא" לזכרו של סבא ה"איש מצליח". ושם (עמ' ש"ט והלאה) כתבתי תשובה ארוכה של עשרות דפים בנושא התיירו סופן משום תחילתן. זה נושא עמוק, ויש בענין הזה רמב"ן מאד תמוה במסכת עירובין (דף מ"ג ע"א), ובאמצע כתבתי איזה ביאור כיצד להסביר דברי הרמב"ן. כן הבאתי שם את דברי הרב דבר יהושע שכתב לבאר באופן אחר. לאחר שנים רבות ראיתי בחזון עובדיה (שבת ח"ג עמ' רנ"ד) שמרן הזכיר במילה אחת את הביאור שלי. הוא כתב כך: שבס' דמות הכסא הביא ראייה לזה מדברי הרמב"ן (עירובין מג.). ע"ש. קראתי את זה ונפעמתי כי מרן קרא לפני עשרות שנים תשובה שלמה של אברך צעיר, לקח ממנה מילה אחת לנושא שהוא צריך.

מרן פעם אמר לאבא שיש לישיבה הרבה חובות, והציע מעצמו שהוא יצא לחו"ל כדי לגייס כספים לישיבה. ובאמת מרן נסע לחו"ל, ולאחר שחזר אמר לאבא שאם יש לו עוד חובות הוא יצא בשבילו.

לא לחינם מרן התבטא שישבת כסא רחמים היא הישיבה הטובה בעולם. אשרינו שזכינו שמרן היה נשיא של הישיבה שלנו, וחיזק ורומם אותנו, ובזכותו הגיעה הישיבה להיכן שהגיעה. יהי זכרו ברוך, ושנזכה להמשיך הלאה ללכת לאורו. אמן כן יהי רצון.

השיעור נמסר בחודש חשוון תשפ"ב

לקבלת העלון במייל, וליצירת קשר -

A025606532@gmail.com

עורך העלון: הרב שלמה נחום

ביקורת: הרה"ג רבי יצחק מאזוז

ניתן להאזין לשיעור זה ולשאר שיעורי מורנו הרב שליט"א

בקו "קול התורה" 03-50505550